

екрана. 9. *NatCat (Munich Reinsurance Company) – 2008. – Режим доступу: <http://mrnathan.munichre.com/> – Заголовок з екрана.* 10. *Sigma (Swiss Reinsurance company) – 2008. – Режим доступу: <http://www.swissre.com/> – Заголовок з екрана.* 11. *University of Richmond: Disaster Database Project – 2008. – Режим доступу: <http://learning.richmond.edu/disaster/index.cfm> – Заголовок з екрана.* 12. *The Global Disaster Identifier Number (GLIDE) – 2008. – Режим доступу: <http://www.glidenumbers.net/> – Заголовок з екрана;* 13. *Coping study on technology for disaster reduction / The United Nations University. – Tokyo, 2000. – 29 p.* 14. *ECLAC (Economic Commission for Latin America and the Caribbean Programme Planning and Operations Division) / Manual for estimating the socio-economic effects of natural disasters. – Santiago: United Nations Economic Commission for Latin America and the Caribbean, 1991. – 279 p.*

УДК 336.77

О.І. Бутенко
Укрсоцбанк, м. Київ

РОЛЬ РИНКУ ЛІЗИНГОВИХ ПОСЛУГ В АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

© Бутенко О.І., 2008

Розглядається суть лізингу, його роль в інноваційному інвестуванні у країнах із розвинутою економікою. Зокрема, висвітлюється досвід США, особливості використання лізингового інструментарію у країнах Європи та його країне законодавче забезпечення. Описано розвиток, проблеми лізингового інвестування в Україні, а також напрями його поліпшення.

Ключові слова: оренда, комерційні банки, інвестиції, кредит, лізинг, науково-технічне оновлення.

The highlights the essence of leasing, its influence upon putting innovation investments into practice in the countries with developed economy. The article also deals with the USA experience, the peculiarities of leasing technique usage in European countries its legislative providing in diferent countries. It reveals the process of development and problems caused by leasing investments as well as the ways of their improvement.

Keywords: lease, commercial banks, investments, credit, leasing, scientific technical renovation.

Постановка проблеми

Практично в усіх країнах з трансформаційними економіками існують проблеми надходження інвестиційних ресурсів. Лізинг можна розглядати як важливу форму інвестиційно-підприємницької діяльності, що може значно прискорити науково-технічний прогрес у виробництві. Успішно розвиваючись, лізинговий ринок динамічно залучає в свою сферу все ширше коло учасників лізингового процесу і, що особливо важливо, дає змогу розпочати підприємницьку діяльність із мінімальним капіталом, а також істотно знизити стартові інвестиційні вкладення.

В Україні нині поки що відсутній розвинутий ринок лізингового інвестування, законодавче забезпечення має часто суперечливий характер. Саме тому подальше розроблення теоретичних і практичних завдань функціонування ринку лізингових послуг є актуальним. Зокрема, використання лізингових послуг у АПК, промисловості тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Загальні теоретичні і методологічні положення стосовно лізингу висвітлено у працях учених В.І Андрійчука, В.Н. Василенка, П.І Гайдуцького, Я.В. Оніщука, П.Т. Каблука, А.М. Турило, В.М. Шелудька. Так, О.Д. Василик зазначає, що лізинг належить до найхарактерніших видів фінансових послуг, цей вид діяльності спрямовується на залучення й розміщення фінансових ресурсів на основі передавання у користування майна за плату [1, с. 338]. В.М. Шелудько аналізує проблему лізингових послуг. Вказуючи на перспективність лізингу, вчений зазначає, що у разі існування в країні розвиненого конкурентного ринку лізингових послуг при виборі підприємством способу фінансування перевага часто надається лізингу [2, с. 253]. Серед наукових праць, що опубліковані в Російській Федерації, заслуговує на увагу монографія В.В. Комарова “Инвестиции и лизинг в СНГ” [3]. Автор досліджує гармонізацію лізингових процесів у країнах СНД, зосереджує увагу на організаційно-правовій базі лізингової діяльності, лізингових схемах у малому підприємстві та лізинговому ринку в агропромисловому комплексі тощо.

Постановка цілей

Метою статті є висвітлити сучасні тенденції розвитку лізингових процесів у інноваційному інвестуванні, показати стан та перспективи лізингу в Україні як особливого виду фінансових послуг.

А також визначити суть лізингу, висвітлити сучасні тенденції розвитку лізингових процесів у інноваційному інвестуванні на прикладах окремих країн США, Європи; проаналізувати становлення ринку лізингових послуг в Україні, звернути увагу на проблеми його законодавчого забезпечення та перспективи подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу

Реструктуризація економіки неможлива без активізації інвестиційних процесів. Важливим інструментом кредитно-фінансового обслуговування є лізинг, який дає змогу підприємствам придбати необхідне устаткування на умовах поступової сплати коштів, зароблених, зокрема, й на його експлуатації. Лізинг дає можливість багатьом суб'єктам господарювання вирішити проблему оновлення виробництва. Україна потребує сучасної, нової техніки, розширення парку виробничих фондів підприємств, для якого сьогодні характерна велика зношеність. На початок 2000-х років рівень зношеності основних виробничих фондів у сільськогосподарському виробництві досяг 70–80 %, що не могло забезпечувати нормального функціонування галузі [4, с. 86]. Використовуючи інноваційний лізинг, замінюючи зношені основні засоби на нові зразки, підприємство має можливість значно поліпшити їхні техніко-економічні характеристики. Лізингові послуги є найефективнішими на підприємствах із передовою технологією, які характеризуються високою конкурентоспроможністю.

Виокремлюють два основні види лізингу: оперативний та фінансовий. Вітчизняним законодавством передбачено такі форми лізингу: зворотний, пайовий та міжнародний.

За договором зворотного лізингу предмет лізингу отримують у власника для подальшого передавання йому в лізинг. При пайовому лізингу до 80 % вартості предмета лізингу фінансується за рахунок кредиту, наданого кількома кредиторами.

У міжнародному лізингу беруть участь дві сторони, що перебувають під юрисдикцією різних держав. Міжнародний лізинг має багато видів: прямий і непрямий; експортний або імпорتنний; лізинг нового або уживаного обладнання; фінансовий або оперативний; із залученням або без залучення позикових засобів; із повною, частковою виплатою або на компенсаційній основі; із участю двох, трьох або багатьох сторін; терміновий або поновлений тощо.

Сьогодні лізинг розглядається як новий вид фінансування, ефективний вид інвестиційної діяльності. Разом із тим, лізинг є особливим видом підприємницької діяльності, яка охоплює три форми організаційно-економічних відносин: орендні, кредитні і торговельні.

Уперше лізинг почали використовувати у США і доволі швидко він перетворився на один із важливих інструментів інвестиційної діяльності, хоча у США і не існує спеціальних законів із

регулювання лізингових операцій. У 1952 р. американська компанія United States Leasing Corporation заснувала у Сан-Франциско перше у світі лізингове товариство.

У Європі перша фінансово-лізингова компанія з'явилася наприкінці 1950-х – початку 1960-х років. Лізингові операції зайняли значну нішу в інвестиційному процесі, була створена правова база з їхнього урегулювання. Так, у Франції в 1966 р. було ухвалено Закон про підприємства, що практикують кредит–оренду, в Англії – закон 1965 р. про оренду–продаж тощо.

Лізинг у світовому інвестиційному процесі набув широких масштабів і є одним із найпрогресивніших методів матеріально-технічного забезпечення. Так, у 2004 році питома вага лізингу в загальному обсязі придбання основних засобів становила: у США – 50 %, в Європі – 40 %, у Росії – 9–15 % [5, с. 58]. У 2000 році за допомогою лізингу в світовому масштабі було профінансовано угод із новим обладнанням, машинами і механізмами на суму понад 400 млрд. дол. США [3, с. 302]. Сьогодні із застосуванням лізингових операцій реалізується близько 15 % інвестицій у світі та близько 35 % у країнах із розвинутою економікою [6, с. 109].

Найпоширеніший лізинг промислового обладнання, літаків, суден, обчислювальної техніки, приладів. Продаж легкових і вантажних автомобілів у Західній Європі за лізингом становить половину угод [3, с. 302]. Переважну частину лізингових операцій у 25 країнах, що є членами асоціації європейських лізингових компаній Leasingore, становлять угоди з нерухомим майном [6, с. 109].

В Україні лізинг почали використовувати на початку 90-х років у невеликих розмірах. Всеукраїнська асоціація лізингу “Укрлізинг” була зареєстрована 4 липня 1997 року у Міністерстві юстиції України як всеукраїнська добровільна громадська організація, яка об’єднує спеціалістів із лізингу на основі спільних інтересів. Основна мета діяльності Асоціації – інформаційне, методичне, наукове й освітнє сприяння розвитку лізингу в Україні. На момент утворення до складу Асоціації входило понад 100 колективних та індивідуальних членів – провідні спеціалісти із питань лізингу і фінансової діяльності; банки; фінансові лізингові, страхові компанії; вищі навчальні заклади; лізингові фонди, що є регіональними представниками Асоціації. Підрозділи “Укрлізингу” діють в усіх областях України.

У жовтні 1997 року на XXV щорічних зборах, що проходили в Будапешті, Асоціація була прийнята до Європейської федерації національних лізингових асоціацій “LEASEUROPE”.

У листопаді 1997 року Всеукраїнська асоціація лізингу спільно з Російською асоціацією лізингових компаній і Білоруським союзом лінгодавачів провели у Києві міжнародну науково-практичну конференцію “Проблеми і перспективи розвитку лізингових відносин”.

До найбільших лізингових компаній в Україні належать: “Перша лізингова /Hertz”, “Avis Rent a Car”, “Оптіма лізинг” (лізинг автотранспорту); “Українська лізингова компанія” (лізинг обладнання та устаткування); “Українська фінансова лізингова компанія”, “Укрдержлізинг” тощо.

Обсяг лізингу в Україні в 1997 році становив всього 2,5 % обсягу інвестицій, у 1999 році цей показник знизився до 1 % [7, с. 45]. Лізингові послуги задовольняються лише на 10 %, тоді як в Україні склалася така ситуація, коли попит на лізинг оцінюється спеціалістами Світового Банку від 12 до 50 млрд. дол. США [8, с. 174].

Особливе значення лізинг може мати в сільському господарстві. Як уже було зазначено, понад 80 % наявної в агропромисловому комплексі сільгосптехніки відпрацювали свій амортизаційний строк, а темпи її оновлення становлять 10–15 % від потреби [5, с. 58]. Успішному формуванню лізингових відносин в АПК України перешкоджають певні чинники. Одна із серйозних проблем – брак грошового капіталу. Через низьку кредитоспроможність, яка зумовлена незадовільним фінансовим станом, відсутнє достатнє лізингове забезпечення. Причиною цього є нерозвиненість земельного ринку та законодавче обмеження щодо його розвитку, оскільки в Україні землі сільськогосподарського призначення не є об’єктом заставних операцій.

Провідним оператором на ринку надання техніки сільськогосподарським виробникам нині є НАК “Укragenrolізинг”, який працює з багатьма виробниками сільськогосподарської техніки. Це, зокрема, ВАТ “ХТЗ”, ВАТ “Одесасільмаш”, концерн “Лан”, ВАТ “Тернопільський комбайновий

завод” та інші. Технічне переоснащення агропромислового виробництва в Україні потребує повноцінного лізингового ринку, який би відповідав світовим стандартам.

На думку фахівців, лізинг є також одним із нових інструментів, що сприяють вирішенню науково-технічних проблем і в промисловості. З метою визначення місця лізингу в діяльності підприємств і організації серед 56 об'єктів господарювання в Донецькій області фахівцями було виконано анкетування, яке показало, що лише 11 % досліджуваних підприємств регіону використовують переваги лізингу [7, с. 45]. І ще одна цікава деталь дослідження підтверджує, що значна частина складного, дорогого обладнання на підприємствах використовується від 57 % до 5 %, а решту часу простоє. Передавання дорогої техніки, яка використовується неефективно, у лізинг на тимчасове використання або із подальшим викупом може бути взаємовигідною для усіх учасників.

На нашу думку, перспективним напрямком розвитку фінансового лізингу в Україні є створення лізингових компаній комерційними банками. Тим більше, що, згідно із Законом України “Про банки і банківську діяльність” від 7 грудня 2000 року комерційний банк може бути як лізингоотримувачем, так і лізингодавцем.

Серед факторів, що впливають на розвиток лізингу в Україні: правове забезпечення лізингових угод, стан ліцензованих лізингових операцій, податкова й амортизаційна політика держави, кадрове забезпечення, рівень розвитку банківської системи, ринки страхування і ринкова інфраструктура загалом тощо.

До грудня 1997 року в Україні практично не існувало законодавчих актів, які б регулювали лізингові відносини. І лише 16 грудня 1997 року було ухвалено Закон України “Про лізинг”. Названим законом лізинг визначається як підприємницька діяльність, яка спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів і полягає у наданні лізингодавцем у виключне користування на визначений термін майна лізингоотримувача, що є власністю лізингодавця або набувається ним у власність за дорученням і погодженням із лізингоотримувачем, у відповідного продавця майна, за умови оплати лізингоотримувачем періодичних лізингових платежів [9]. Ухвалений Закон “Про фінансовий лізинг” (грудень 2003 року) [10] не вніс стабільності і довіри економічних агентів до лізингу, тому що він суперечить законам “Про оподаткування прибутку підприємств” і “Про податок на добавлену вартість”. Так, чинне законодавство не визначає реального механізму вилучення банком устаткування, наданого в лізинг, у разі несплати лізингових зобов'язань. Нечітко сформульовані поняття лізингу, а, отже, права кредитора не захищені. Законодавством України до деякої міри обмежено права банків, особливо коли банк є лізингодавцем самостійно, через низку чинників економічного й законодавчого характеру, які призводять до невиконання такої операції. У цій ситуації комерційний банк здійснює лізингові операції тільки за рахунок власних коштів. На нашу думку, для максимального використання переваг лізингу банкам доцільно створювати власні лізингові компанії. Суперечливими є питання амортизації лізингового майна і податкового обкладання лізингу.

Серед інших проблем, що є перешкодою успішному розвитку лізингу, фахівці називають такі [11, с. 22]:

- брак страхового капіталу для організації лізингових компаній;
- відсутність інфраструктури лізингового ринку, розвинутої мережі лізингових компаній;
- відсутність системи інформаційного забезпечення лізингу;
- відсутність досвідчених кадрів для лізингових компаній;
- відсутність широкої державної підтримки розвитку лізингу;
- відсутність податкових пільг;
- високі страхові тарифи.

Сприяти активізації розвитку лізингу в Україні може:

- удосконалення законодавчої бази;
- надання лізингодавцю податкових пільг при купівлі вітчизняного обладнання;
- створення лізингових центрів, які б обслуговували малі підприємства;
- ширше залучення іноземних інвестицій;

- надання платіжних пільг при тимчасовому ввезенні обладнання;
- зниження вартості кредитів, що забезпечить ефективність лізингових операцій тощо.

Висновки

Досвід багатьох країн із розвинутою економікою із використання лізингу дає право зробити висновки.

- ринок лізингових послуг у країнах із розвинутою економікою набув значного поширення і є прогресивним засобом інвестування економіки;
- реальної ефективності лізингу можна досягти тільки тоді, коли він вигідний усім учасникам лізингового механізму;
- розвиток лізингу сприяє оновленню технічної і технологічної бази виробництва;
- найпоширенішою у світі формою лізингу є лізинг складного обладнання, техніки;
- в Україні ринок лізингових послуг ще не набув значного поширення і потребує передовсім законодавчого врегулювання;
- важливе значення для подальшого розвитку лізингу в Україні, розширення його діяльності в майбутньому має збільшення статутного капіталу лізингових компаній.

Перспективи подальших досліджень

Дослідження ролі лізингу є перспективним і в Україні, де ще відсутнє широке його застосування. На нашу думку, заслуговує на увагу, зокрема, дослідження ролі комерційних банків у діяльності лізингових компаній. Значним поступом у розробленні цієї проблеми може бути також дослідження сек'юритизації лізингових активів через емісію векселів тощо.

1. Василик О.Д. *Теорія фінансів: Підручник*. – К.: НІОС. – 2001. – 416 с. 2. Шелудько В.М. *Фінансовий ринок: Підручник*. К.: Знання, 2006. – 535 с. 3. Комаров В.В. *Інвестиції и лизинг в СНГ*. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 424 с. 4. Михайлов А.М. *Інвестиційна політика країни як передумова відтворення виробничого потенціалу аграрних підприємств // Економіка АПК*. – 2006. – № 2. – С. 85–89. 5. Танклевська Н.С. *Проблеми розвитку лізингу регіональних АПК // Економіка АПК*, 2007. – № 3. – С. 58–61. 6. Онищук Я.В. *Розвиток лізингу в Україні // Фінанси України*. – 2005. – № 7. – С. 106–113. 7. Гайдук В.А. *Механизм согласования интересов участников лизингового соглашения // Труды Донецкого государственного технического университета. Серия экономическая. Выпуск 19*. – Донецк, Дон НТУ, 2000. – С. 45–52. 8. Колесник И.В. *Институциональные составляющие развития финансового лизинга в Украине // Научные труды Дон НТУ. Серия: экономическая. Выпуск 103–3*. – 2006 – С. 174–178. 9. Закон України “Про лізинг” від 16 грудня 1997 р., № 723/97 – ВР. 10. Закон України “Про фінансовий лізинг” від 11 грудня 2003 р., № 1381 – ІV. 11. Гайдатов А.В., Деева Н.Э., Шиянов И.А. *Перспективы развития лизинга в Украине // Научные труды Дон НТУ. Серия: экономическая. Выпуск 100–1*. – 2005 – С. 18–23.